

O problemă de mare actualitate: noile steme de județe și orașe. Opinii și precizări

MARIA DOGARU

Fenomenul heraldic, fenomen uman permanent, a determinat instituirea în țara noastră, ca și pretutindeni, a numeroase simboluri atestând, în coduri plastice, atributele posesorilor.¹ Născute din nevoia comunităților sociale de a-și exprima sintetic aspirațiile, simbolurile relevă ceea ce este de esență și de durată în derularea proceselor sociale, ele evidențiază preocupările cotidiene ale oamenilor ca și aspirațiile majore ale generației din timpul căreia ele au fost instituite.²

Deși își are izvorul în zorile evului mediu, heraldica s-a dezvoltat continuu, determinând instituirea de reprezentări heraldice care se însușesc, ca parte distinctă, în tezaurul universal al fiecărui popor.³

Stemele, sigiliile au constituit, pentru persoane ca și pentru comunitățile sociale, expresia demnității și a libertății. Cercetând mărturiile documentare ce s-au păstrat, constatăm că beneficiau de dreptul de sigiliu (ceea ce presupunea și dreptul de a avea un însemn) cei care fiind liberi puteau participa, ca parte angajată sau martori, la încheierea unor tranzacții, atestarea unor drepturi juridice.⁴

Cât privește unitățile teritorial-administrative și comunitățile sociale (în special așezările urbane), stema și prin extensie și sigiliul au dat expresie preocupărilor localnicilor de a se organiza și acționa în vederea rezolvării problemelor impuse de propria dezvoltare. Conform informațiilor istorice, buna administrație a unei așezări presupunea, în evul mediu, dotarea acesteia cu trei elemente: 1. clădirea unde organul administrativ să-și poată desfășura activitatea; 2. clopotul prin intermediul căruia obștea era înștiințată despre evenimentele importante; 3. în fine, tiparul sigilar (având în câmp stema proprie), cu care se autenticau actele emise.⁵

Instituite prin propria voință a posesorului sau rezultat al unor definiri de ansamblu, simbolurile heraldice înregistrează, etapă de etapă, mutațiile ce survin în conștiința oamenilor. Pe pământul românesc, instituirea de însemne heraldice a fost în strânsă legătură cu preocupările vizând ornamentarea documentelor⁶, dotarea cu simboluri a monumentelor arhitecturale⁷, gravarea în câmpul sigiliilor a

¹ Michel Pastoureaux, *Traité d'heraldique*, Paris, 1879, p.20 – 86.

² *Ibidem*.

³ Epen D. G. van, *Grand armorial précédé d'un vocabulaire du blason*, La Haye, 1897, p. 15 – 80.

⁴ Emil Vărtosu, *Dreptul de sigiliu*, în „Studii și cercetări de numismatică”, III, 1960, p. 333 – 346.

⁵ Maria Dogaru, *Sigilii orășenești din epoca modernă și contemporană*, București, 1978, p. 5 – 30.

⁶ *Vezi România - istorie în documente. Album*, București, 1992, p. 16 – 180.

⁷ Sunt reprezentative mănăstirile din Moldova (Putna, Dragomirna etc.), care sunt dotate cu stema secundară a acestui principat, capul de bour cu gât cu tot.

elementelor care să-l individualizeze pe posesor⁸, împodobirea flamurei drapelului⁹, realizarea de țesături cu tematică ce se încadra științei și artei heraldice¹⁰, încrustarea unor astfel de reprezentări pe monede¹¹, medalii ori insigne.¹² Ilustrând plastic faptele înscrise în curgerea vremii în analele poporului nostru, izvoarele heraldice românești, cu nimic inferioare celor instituite în apusul Europei, probează adevărul conform căruia momentele de confruntări sociale au determinat o mai mare frecvență în ceea ce privește utilizarea simbolurilor.¹³

Purtând atributele izvorului autentic, aceste mărturii plastice permit astăzi recuperarea mesajului înaintașilor, aprofundarea cercetărilor istorice. Departe de a-și împlini rolul și a dispărea ca preocupare socială, heraldica se manifestă cu o mai mare vigoare și în epoca pe care o străbatem. Instituțiile de diferite categorii, asociațiile profesionale, științifice, economice, culturale, sportive etc. își alcătuiesc compoziții menite a le individualiza în ochii contemporanilor și ai urmașilor.¹⁴

Desigur și în ceea ce privește stemele județene și orășenești fenomenul heraldic reflectă sinteza a doi factori aparent contradictorii: conservarea tradiției și înregistrarea fenomenelor noi ce se derulează în viața societății. Departe de a fi o combinație de figuri alese fără nici un criteriu și reunite la întâmplare, stemele ce se elaborează în prezent trebuie să răspundă mai multor cerințe, respectiv: a. să reflecte, desigur concentrat, istoria localității sau zonei; b. să facă aluzie la tradiția însemnului folosit anterior; c. să fie conforme legilor heraldicii;¹⁵ d. să aibe înfățișare artistică; e. să aibe puterea de a individualiza posesorul.¹⁶

Menționăm că expresivitatea unei steme este determinată de grafica, de capacitatea de a ilustra, în coduri heraldice, aspirațiile și idealurile unei instituții sau persoane.

Ne exprimăm, în continuare, unele opinii bazate, pe de o parte, pe cunoașterea izvoarelor heraldice românești¹⁷, pe de alta, pe experiența dobândită în ultimii doi ani de când autoritățile administrative orășenești și județene au început a se preocupa de instituirea însemnelor care să le desemneze.¹⁸

FORMA ȘI DIMENSIUNILE SCUTULUI

Noile compoziții heraldice vor fi plasate în scut. Acesta va avea o formă și dimensiune unice¹⁹, respectiv scut triunghiular ce se subscie în dimensiunile unui

⁸ Dan Cernovodeanu, *Știința și arta heraldică în România*, București, 1977, p. 378 – 428.

⁹ Maria Dogaru, *Tricolorul românesc - o istorie glorioasă*, în „Anale de istorie”, XXXIV, 1988, nr. 1, p. 133– 148.

¹⁰ Menționăm printre acestea broderia de epocă purtând stema familiei Mavrocordat, conservată la Muzeul Militar Național. Vezi Maria Dogaru, *Aspirația poporului român spre unitate și independență reflectată în simbol. Album heraldic*, București, 1981, p. 51.

¹¹ Octavian Luchian, George Buzdugan, Constantin Opreșcu, *Monede și bancnote românești*, București, 1997, p. 42 – 248.

¹² Maria Dogaru, Cristache Gheorghe, *Revoluția română din 1848 reflectată în documente de metal*, București, 1988, p. 5 – 173.

¹³ Maria Dogaru, *Aspirația poporului român...*, p. 77 – 188

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ Michel Pastourau, *op. cit.*, p. 108 –180.

¹⁶ Este prima condiție pe care trebuie s-o îndeplinească un blazon.

¹⁷ Cunoaștere care s-a bazat la rândul-i pe activitatea de cercetare desfășurată în cadrul Arhivelor Statului și s-a concretizat în cărțile și studiile publicate în reviste de specialitate. Vezi *Din bibliografia sigilografiei românești*, în „Revista Arhivelor”, anul LXVI (1989), vol. LI nr. 4, p. 410 – 421.

¹⁸ Prima instituție care s-a interesat de elaborarea noului însemn a fost Consiliul județean Alba.

¹⁹ Corespunde cu scutul folosit de Comisia consultativă heraldică ce a funcționat în perioada 1921 – 1939. Vezi Arh. St. Buc., fond Comisia consultativă heraldică, dosarele 1 – 86.

număr de mm. Deosebirea dintre stemele orășenești și cele județene se va marca prin coroana murală prezentă doar în blazoanele centrelor urbane.²⁰ Menționăm faptul că această coroană este specifică centrelor orășenești și amintește recompensa care se acorda odinioară celor care cucereau ori apărau cetăți întărite. Prin numărul turnurilor se specifică gradul de organizare administrativă al așezării: centrele urbane simple au coroană cu trei turnuri; reședințele de județ poartă coroană cu cinci turnuri, iar municipiile își vor împodobi stemele cu coroane având șapte turnuri. Localitățile care în epoca feudală au fost capitale vor avea în creștet²¹, ieșind din coroana murală, stema țării respective (pentru cele din Țara Românească²² și Alba Iulia acvila cruciată, pentru fostele reședințe de scaun din Moldova capul de bour cu gât cu tot)²³. Elementul respectiv va fi redat cromatic negru. În toate reprezentările, coroana murală va fi de argint.

MODALITATE DE ELABORARE

Este recomandabil, pentru a se stimula interesul față de simbol și a se da posibilitatea confruntării de idei, să se organizeze concurs public. Celor interesați să participe li se vor comunica cerințele la care trebuie să răspundă. Ei vor fi totodată informați asupra evoluției însemnului urbei sau județului pentru care se organizează acțiunea. Se vor fixa modalitățile și data de depunere. Proiectele compuse de cei înscriși vor fi apoi expuse văzului locuitorilor care vor fi invitați să-și exprime opiniile în presă ori în scrisori adresate instituției organizatoare.²⁴

Pentru a alege compozițiile celor mai reprezentative se va proceda la jurizarea proiectelor. În acest sens Comisia locală, formată din cunosători ai istoriei și ai heraldicii²⁵, va analiza cu multă atenție creațiile respective, urmărindu-se atât puterea de expresivitate, execuția tehnică, cât și originalitatea fiecărei figuri incluse. Dacă printre variantele realizate se vor afla unele corespunzătoare, se vor reține trei proiecte. Dacă acest lucru nu este posibil, se pot alege imagini parțiale care să fie recompuse (invitându-se autorii să colaboreze la alcătuirea unei steme reprezentative din toate punctele de vedere). După definitivare, se vor reține trei variante care vor fi prezentate Consiliului orășenesc sau județean respectiv, apoi se vor supune dezbaterii Comisiei special instituite pe lângă Prefectură. Aici se va verifica documentația prevăzută în actele normative²⁶: nota de fundamentare (va cuprinde succinte date istorice, descrierea stemei, explicația figurilor incluse), procesul-verbal al organului local, dovada faptului că s-a organizat concurs public²⁷ și că proiectele depuse de participanți au fost expuse pentru ca locuitorii să-și poată

²⁰ Vezi stemele capitalelor și municipiilor reproduse în *Enciclopedia României*, vol. II, București, 1938.

²¹ Termen care definește elementul cel mai de sus al unei compoziții, figura heraldică însumată timbrului. Vezi *Dicționar al științelor auxiliare ale istoriei*, București, 1981.

²² Menționăm orașele București, Argeș, Târgoviște.

²³ Printre acestea remarcăm orașele Iași, Suceava, Baia.

²⁴ Expozițiile organizate cu proiectele de steme vor fi însoțite de un caiet, unde vizitatorii să-și poată exprima gândurile în legătură cu compozițiile respective; o astfel de expoziție poate, de asemenea, să fie dotată cu o cutie unde vizitatorii să depună scrisorile cu propuneri.

²⁵ De regulă, din aceasta fac parte reprezentanții beneficiarului ca și delegații instituțiilor culturale: Inspectoratul pentru cultură, Arhivele Statului, Muzeul județean de istorie, Uniunea Arhitecților, istorici cunoscuți, arhitecți, artiști plastici, specialiști în domeniul heraldicii, numismaticii ș.a.

²⁶ Legea nr. 102, publicată în „Monitorul oficial” nr. 236, din 24 sept. 1992; Hotărâre privind metodologia de elaborare, reproducere și folosire a stemelor județelor, municipiilor, orașelor și comunelor, înserată în „Monitorul oficial” nr. 46, din 2 martie 1993; Adresa Departamentului pentru administrația publică locală, nr. D2, 1134 din 27 dec. 1993.

²⁷ Eventual ziarul în care s-a anunțat acest lucru.

exprima opiniile ²⁸. Toate acestea, plus adresa Prefecturii, vor fi înaintate spre avizare Comisiei de heraldică și genealogie de pe lângă Academia Română. După selectarea de către aceasta a proiectului adecvat din toate punctele de vedere, se va realiza proiectul de hotărâre ca și două planșe alb-negru (una cuprinzând doar conturul compoziției, alta fiind transpunerea sa cromatică în semne convenționale științei și artei heraldice). Toate acestea vor fi trimise la Administrația Domeniului Public pentru aprobare și publicare în „Monitorul oficial”.

PRINCIPIILE CARE STAU LA BAZA ELABORĂRII COMPOZIȚIILOR

Noile steme nu pot fi, în general, doar copii ale vechilor reprezentări; a copia înseamnă însă a scădea valoarea respectivului blazon. În noile reprezentări nu se pot cuprinde stema de stat ori herburile utilizate în epoca feudală și modernă de Principatele Române (Țara Românească, Moldova și Transilvania)²⁹. De asemenea, nu se admite însumarea, în stema propusă, a tricolorului, simbol național. Este necesar a se evita folosirea în noile compoziții a simbolurilor valabile pe tot cuprinsul țării (crucea, lupoaica capitolină, biserica etc.).

Figurile heraldice cuprinse în steme trebuie să fie clare, bine conturate, pentru a nu da naștere la confuzii ori interpretări ambigue. Elementele heraldice folosite nu pot avea înfățișarea unor caricaturi. La dispunerea figurilor trebuie să se respecte proporționalitatea, să se urmărească armonizarea diferitelor componente. Se va avea în vedere faptul că imaginea va fi redată uneori la mici dimensiuni și fiecare element trebuie să fie vizibil.

Câmpul scutului va fi folosit judicios, respectiv mobilele heraldice să acopere marea majoritate a suprafeței sale, astfel încât spațiul rămas liber să fie cât mai redus. Orice figură inclusă în compoziție trebuie motivată de evoluția istorică ori de tradiția heraldică. Stemele municipiilor trebuie să se deosebească de cele ale județelor din care fac parte (atunci când, ca urmare a unei istorii comune, se dorește a se sublinia aceleași procese istorice, se vor folosi simboluri care, deși se referă la aceași idee, sunt apropiate ca semnificație, dar diferă ca formă).³⁰

La reprezentarea figurilor heraldice trebuie să avem în vedere necesitatea de a se evidenția pentru fiecare a. opoziția conformă cu normele heraldice; b. attributele caracteristice; c. cromatica adecvată. Blazoanele nu vor fi însoțite de scrierea denumirii posesorului, desemnarea acestuia se va face doar prin puterea codurilor specifice științei și artei blazonului. Se pot însă folosi devize, texte concise care să completeze și îmbogățească compoziția, facilitând înțelegerea mesajului ei.³¹

FOLOSIREA NOILOR STEME

O dată aprobate, compozițiile ce se vor elabora urmează a fi folosite în activitatea curentă a instituției și în zilele de sărbătoare ale urbei ori județului.

²⁸ În legătură cu expunerea proiectelor, publicul va fi înștiințat tot prin intermediul presei.

²⁹ Aceste simboluri pot fi totuși cuprinse în unele steme județene ori orașenești dacă istoric se justifică acest lucru (au avut și în perioada anterioară un astfel de blazon, au fost reședința unor instituții ale Principatelor Unite, cum este cazul orașului Focșani, pe teritoriul lor s-au petrecut evenimente cruciale pentru desăvârșirea statutului unitar român, exemplu Alba Iulia).

³⁰ Ideea unității naționale poate fi exprimată heraldic prin reunirea herburilor Principatelor Unite sau a simbolurilor oficiale ale celor trei țări românești, două personaje ținând steagurile Moldovei și Țării Românești; două brațe care se strâng, lupoaica capitolină, un soldat roman purtând deviza „Virtus Romana Rediviva” etc.

³¹ În legătură cu semnificația și folosirea devizelor vezi Maria Dogaru, *Devizele în heraldica românească*, în „Revista Arhivelor”, anul LXIX (1992), vol. LIX, nr. 2, p. 195 – 217.

O modalitate de utilizare „oficială” a stemei va presupune gravarea ei în câmpul tiparelor sigilare proprii. Desigur, ecusonul respectiv va fi totodată imprimat pe hârtiile (corespondența) instituției pe care o desemnează. Noua stemă va fi încrustată pe medalii și insigne. Compoziția respectivă va fi înălțată în drapelul unității teritorial-administrative ori orașul pe care îl individualizează.

Istorie concentrată, noua stemă va fi folosită la realizarea unor emisiuni filatelice, ea va împodobi diplomele de onoare prin care colectivitățile sociale își exprimă stima față de cei meritorii. Neîndoielnic, compoziția respectivă va fi reprezentată pe obiecte de protocol, ea va fi difuzată în țară și în lume prin intermediul cărților poștale ilustrate. Însumate apoi în albume și lucrări, stemele vor deveni treptat, odată cu trecerea vremii, izvor istoric, mesaj peste timp, ambasador peste hotare.